

Tilanteinen monilähtöisyys ja yksilön monikielisyys

Esimerkkinä suomi–englanti–arabia-kontakti
ja kopulattomat nominaalilauseet

MARIA FRICK JA HILDA HOLMI-AL-MASHHADANI

1 Johdanto

Monilähtöisyyden käsiteellä viitataan kielikontaktitutkimuksessa ilmiöihin, joiden taustalla voidaan nähdä sekä kielen sisäistä että kielten välistä vaikutusta (Thomason & Kaufman 1988: 57–64; Riionheimo 2007, 2011, 2015; De Smet, Ghesquière & Van de Velde toim. 2015). Monilähtöisyyttä on tarkasteltu tyypillisesti kielijärjestelmän näkökulmasta, jolloin kontaktissa olevien kielten rakenteelliset piirteet korostuvat tutkimuksissa. Aiemmassa tutkimuksessa on huomioitu myös sociolinguivistien taustamuuttujien vaikutusta yksilön kontaktipiirteisiin. Suomessa esimerkiksi Riionheimo (2007, 2011, 2015) on soveltanut monilähtöisyysteoriaa Viron inkerinsuomalaisten imperfektimuotojen tutkimukseen. Tässä artikkelissa kutsumme perinteistä, kielenpiirteisiin nojautuvaa monilähtöisyyttä *rakenteelliseksi monilähtöisyydeksi*. Artikkelimme on tarkoitus kiinnittää huomio tilanteisiin tekijöihin, jotka monilähtöisten ilmiöiden taustalla vaikuttavat. Huomio kohdistuu yksittäisten puhujien tuotokseen, puhetilanteiden yksityiskohtiin ja yksilön aiemman kielenkäyttökokemuksen vaikutukseen kielikontaktissa. Koska analyysi osoittaa, että tutkimamme kielikontakti-ilmiön taustalla vaikuttavat tilanteiset motivoijat ovat moninaisia, ehdotamme käsitteen *tilanteinen monilähtöisyys* käyttöönottoa.¹

Tutkimuksemme esimerkkiaineistoksi valittiin Oulun yliopiston Kikosa-kokoelmasta erään englantia, arabiaa ja suomea puhuvan pariskunnan vuorovaikutustilanteista tehdyt videonauhoitteet ja tarkemmin sanottuna niissä käytetyt nominaali-

1. Haluamme kiittää Virittäjän nimettömiä vertaisarvioitsijoita ja toimittajia sekä kaikkia muita, jotka ovat lukeneet ja kommentoineet tämän artikkelin aiempia versioita. Tutkimus on osin toteutettu Suomen Akatemian hankkeessa ”Kielellinen ja ei-kielellinen vuorovaikutus monikuluttuurisessa arjessa”. Artikkelin perustuu Holmi-Al-Mashhadanin kandidaatintutkielmaansa varten keräämään ja litteroimaan aineistoon. Frick on liittännyt aineiston tilanteisen monilähtöisyyden teoriaan ja kirjoittanut pääosan artikkelin tekstistä; Holmi-Al-Mashhadani taas on toiminut kommentaattorina ja arabian kielen asiantuntijana.

lauseet. *Nominaalilauseella* tarkoitetaan lausetta, jonka predikaatti on jokin muu kuin verbi. Suomessa nominaalilause on tyypillisesti kopulalause (esimerkiksi predikatiivilause *Hän on ihana*), jossa predikatiivi tai adverbiaali muodostaa lauseen predikaatin yhdessä *olla*-verbin kanssa (VISK § 456). Huomiomme kiinnittyy erityisesti suomea äidinkielenään puhuvan naisen kopulattomiin nominaalilauseisiin.

Tarkastelemme kopulattomuutta monilähtöisyysteorian ja käyttöpohjaisen kielikontaktitutkimuksen viitekehysessä ottaen huomioon nominaalilauseiden tilanteisen kontekstin. Hyödynnämme analyysissa kielten rakenteita koskevan ajan-kohtaisen tiedon lisäksi keskustelunanalyttistä menetelmää ja käytössämme olevia sosiolingvistisiä taustatietoja. Aineiston tarkastelu aiempia lingvistisiä tutkimuksia ja referenssikieliooppeja (esimerkiksi *Iso suomen kielioppi*) vasten auttaa ymmärtämään tutkitun ilmiön rakenteellista monilähtöisyyttä, kun taas keskustelunanalyysiin (Sacks 1992) tukeutuva vuorovaikutuslingvistinen (Couper-Kuhlen & Selting 2001) analyysi on tarpeen sen hahmottamiseksi, millaisissa tilanteissa eli vuorovaikutusympäristöissä nominaalilauseita käytetään.

Kuvaamme aineistoluvussa (luku 3) molempien puhujien nominaalilauseita, mutta varsinainen analyysi (luvut 4, 5 ja 6) kiinnittyy erityisesti äidinkielen suomenpuhujan suomen- ja englanninkielisiin kopulattomiin nominaalilauseisiin (esimerkiksi *tämä oikei* tai *this also domino*), jotka ovat rakenteellisesti melko epäodotuksenmukaisia, mutta tilanteisen analyysin kautta selitettävissä. Tutkimuksessa nähdään, miten rakenteelliset ja tilanteiset seikat nivoutuvat yhteen: tutkimus edustaa näkemystä, jonka mukaan kieltä ei voi erottaa kielenkäytöstä ja kielenkäyttötilanne määrittelee vahvasti myös kielen rakennetta (ks. esim. Hopper 1998). Aineistomme perusteella vaikuttaa siltä, että tilanteessa, jossa on vahvasti läsnä kieli, jossa kopulaa ei käytetä, kopula saattaa jäädä pois myös muunkielisistä lauseista (Holmi-Al-Mashhadani 2019). Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia kopulattomia nominaalilauseita natiivi suomenpuhujat tuottaa aineistossa?
2. Mitkä rakenteelliset seikat tukevat kopulattomien englannin- ja suomenkielisten nominaalilauseiden käyttöä?
3. Mitkä tilanteiset seikat tukevat kopulattomien englannin- ja suomenkielisten nominaalilauseiden käyttöä?

Luvussa 2 kerromme tutkimuksen taustasta ja luvussa 3 puolestaan käyttämästämme aineistosta ja keskustelun osallistujista. Luvussa 3 on kuvattu aineiston nominaalilauseiden jakaantumista kopulan käytön ja kielivalintojen kannalta. Ensimmäinen tutkimuskysymys tulee tarkasteluun luvussa 4, joka käsittelee äidinkielen suomenpuhujan kopulattomien nominaalilauseiden rakennetta ja esiintymistaajuutta. Toiseen tutkimuskysymykseen keskitymme luvussa 5, jossa kuvataan paitsi englannin ja suomen myös arabian nominaalilauseiden rakennetta, sillä aineisto on kerätty tilanteesta, jossa arabia on vahvasti läsnä. Kuitenkaan pelkkä arabian kielen kopulattomien nominaalilauseiden malli ei selitä aineiston kopulattomia englannin- ja suomenkielisiä nominaalilauseita. Luvussa 6 tarkastelemmekin niitä tilanteisia seikkoja, jotka vaikuttavat siihen, että äidinkielen suomenpuhujat käyttävät kopulattomia nominaalilauseita.

2 Taustaa

Tässä luvussa taustoitamme tutkimuskohdetta kertomalla monilähtöisyydestä kielikontaktitutkimuksessa (alaluku 2.1) ja nominaalilauseesta syntaktisena ilmiönä (alaluku 2.2).

2.1 Monilähtöisyys kielikontaktitutkimuksen kohteena

Monilähtöisyysteoria syntyi alun perin tarpeeseen kuvata kielijärjestelmissä tapahtuneita muutoksia hyvin laajasti yleistäen. Thomasonin ja Kaufmanin (1988: 57–64) kuvaus monilähtöisyydestä on kannanotto teorioihin, joiden mukaan vastausta kielijärjestelmien muutoksiin tulisi aina ensisijaisesti etsiä kielijärjestelmän sisältä. Thomason ja Kaufman argumentoivat, että vaikka jollekin kielenpiirteelle olisi malli kielen sisällä, sen taustalla voi silti samanaikaisesti olla myös muiden kielten vaikutusta. Thomasonin ja Kaufmanin edustaman kielikontaktitutkimuksen tarkastelukohteena ovat vakiintuneet kielimuodot, joiden syntyhistoriaa he pyrkivät selittämään. Myöhemmin esimerkiksi Riionheimo (2007, 2011, 2015) on laajentanut monilähtöisyysteorian koskemaan myös yksilön monikielisyyttä. Hänen lähestymistapansa on aineistolähtöinen ja psykolingvistinen. Tutkimuksissaan hän osoittaa, että Viron inkerinsuomalaisilla viron ja suomen kielijärjestelmät aktivoituvat samanaikaisesti, minkä taustalla vaikuttavat suomen ja viron sanaston ja morfologian samankaltaisuudet. Tuloksena on monilähtöisiä, innovatiivisia konstruktioita.

Tässä tutkimuksessa noudatamme keskustelunanalyysissa ja vuorovaikutuslingvistiikassa vallitsevaa tapaa olla tekemättä aineistosta pitkälle meneviä kognitiivisia, psykolingvistisiä tai kielijärjestelmää koskevia johtopäätöksiä ja pitäydymme lähinnä aineiston kuvauksessa (ks. esim. Hakulinen 1995; Etelämäki, Herlin, Jaakola & Visapää 2009; Harjunpää, Niemi & Sorjonen 2020). Tutkimuksen taustalla on kuitenkin ajatus kielestä fluidina eli jatkuvasti muuttavana, varioivana ja häilyvärajaisena järjestelmänä, joka perustuu yksilöiden kielenkäyttötilanteissa tekemiin tietoihin ja tiedostamattomiin valintoihin (ks. esim. Bybee 2006; Hopper 1998, 2011). Näkemysmme mukaan kielenkäyttötilanteet aktivoivat muodon ja merkityksen yhteenliittymiä eli konstruktioita, jotka ovat toiston kautta juurtuneet kognitioon (ks. esim. Langacker 2008; Backus 2013). Kielijärjestelmän, puhetilanteen ja kognition muodostama kolmiliitto on monen nykyaikaisen kielentutkimuksen suuntauksen perusta. Esimerkiksi niin kutsuttu käyttöpohjainen kielikontaktiteoria (Backus 2013, 2015) korostaa luonnollisista kielenkäyttötilanteista kootun aineiston merkitystä monikielisten käytänteiden ja myös monikielisen kieliopin tutkimuksessa. Teoriassa korostuu ajatus kognitiivisperusteisesta kieliopista, joka kehkeytyy kielenkäyttötilanteissa (ks. Bybee 2006; Hopper 1998, 2011). Käyttötilanteet siis paitsi ilmentävät kielioppia myös luovat sitä. Jälkimmäinen ajatus on läsnä myös vuorovaikutuslingvistiikassa (esim. Couper-Kuhlen & Selting 2001; Hopper 2011; Harjunpää ym. 2020: 907).

Fluidi kielioppi on vaikea kuvattava: olisi helpompi kuvata kielioppijärjestelmää, joka ajatellaan pysyväksi ja vakioiseksi kuin järjestelmää, joka varioi ja muuttuu ja jonka ilmiöt ovat monilähtöisiä ja rajat epämääräisiä. Onko sellainen järjestelmä jär-

jestelmä lainkaan? Tämä kuvaamisen vaikeus näkyy erityisen selvänä kielikontaktitutkimuksessa, jossa monesti pyritään selittämään kielikontaktien aiheuttamaa muutosta yleisellä tasolla mutta törmätään variaatioon, joka tekee yleistämisen hankalaksi. Moni kielikontaktitutkija suhtautuu tilanteiseen ja sosiaaliseen variaatioon ongelmana, ”hälynä, joka tulee suodattaa pois tutkimuksesta”, kuten Siemund (2008) asian ilmaisee.

Kielikontakteissa kielten rajojen epämääräisyys tuleeekin poikkeuksellisen näkyväksi: kontaktit ovat yksi kielen muuttumista edistävä voima, muutosta edeltää variaatio, ja samankin kielen sisällä löytyy valtavasti sosiaalisista taustamuuttujista ja puhe-tilanteista johtuvaa variaatiota (ks. esim. Riionheimo & Frick 2014). Tästä syystä kuvattaessa vain pienen puhujayhteisön – saati yksilön – kieltä on vaikea tehdä kielijärjestelmää koskevia yleistyksiä. Tämänkaltaisessa tutkimuksessa voidaan kuitenkin puretua kielikontakti-ilmiöiden alkujuurille tarkastelemalla vuorovaikutustilanteiden dynamiikkaa, jossa kahden tai useamman kielen kontakti ja tilanteiset seikat ilmentävät ja luovat variaatiota. Näin ollen tutkimuksemme ei pyri vakuuttamaan lukijaa siitä, että kielijärjestelmä abstraktina kokonaisuutena, kyseisten kolmen kielen (suomen, arabian ja englannin) kontakti tai edes kyseisen yksilön kielenkäyttö olisi aina kuvattuna kaltaista. Sen sijaan pyrimme näyttämään, millaiset ilmiöt kielikontaktitilanteissa ovat mahdollisia ja miten eri muuttujat saattavat vaikuttaa lopputulokseen (eli tietynlaiseen puhunnokseen) aivan käytännön tasolla, itse puhe-tilanteessa.

Tutkimuksemme esimerkkitapauksena on suomi–englanti–arabia-kielikontaktitilanne, joka on tutkimuskohteena vielä hyvin harvinainen. Osaa tässä tutkitusta aineistosta² on aikaisemmin tarkastellut Holmi-Al-Mashhadani (2019) kandidaatin-tutkielmassaan, joka käsittelee ei-kielellisten piirteiden jakautumista äidinkielen suomenpuhujan suomen-, englannin- ja arabiankielisissä kopulallisissa ja kopulattomissa nominaalilauseissa. Hänen tuleva tutkimuksensa (Holmi-Al-Mashhadani tekeillä) puolestaan tarkastelee saman aineiston informaalin opetustilanteen institutionaalisia piirteitä. Arabia–suomi-kielikontaktia on tutkinut muun muassa Leh-tonen (2015), joka tarkastelee *wallahi*-sanankäyttöä itähelsinkiläisissä kouluissa. Arabiaa äidinkielenään puhuvia lapsia on ollut mukana myös esimerkiksi Halosen (2009) tutkimuksessa, joka käsittelee suomen puhekielisten piirteiden käyttöä kou-lulaisten kirjoitelmissa. Aho, Toivola, Karlsson ja Lennes (2016) puolestaan ovat tutkineet eri äidinkieliä, mukaan lukien arabiaa, puhuvien ihmisten suomen kielen ään-tämistä. Arabiankieliset ovat mukana myös Kulmalan (2011) ja Ylämäen (2017) kieli-identiteettejä käsittelevissä pro gradu -tutkielmissa. Arabia on viidenneksi yleisin äidinkieli suomen, ruotsin, venäjän ja viron jälkeen, ja sillä on yli 30 000 puhujaa Suomessa (Tilastokeskus 2021).

Arviomme mukaan englanti on lingua francana usein mukana tilanteissa, joissa ai-kuiset äidinkielliset suomenpuhujat ja hiljan maahan muuttaneet arabiankieliset koh-taavat. Lingua franca -englantia on tutkittu jonkin verran Suomessakin, mutta perheen sisäisestä englanninkäytöstä on vähemmän tutkimuksia kuin esimerkiksi työelämän

2. Holmi-Al-Mashhadanin kandidaatin-tutkielma (2019) kattaa 44 minuuttia eli puolet tässä tutki-mastamme aineistosta, ja siinä on mukana 85 nominaalilauseetta tutkimistamme 277:stä.

englannista (Pietikäinen 2014). Suomessa lingua franca -englantia käyttävien paris-kuntien keskustelujen koodinvaihtoa ovat tutkineet Pietikäinen (2014, 2018) ja Leino-nen (2019, tulossa), mutta heidän tutkimusaineistoissaan ei ole arabianpuhujia eivätkä he ole tutkineet puhujien käyttämiä lauserakenteita. Suomessa tehty lingua franca -englannin tutkimus ei ole aiemmin käsitellyt nominaalilauseita, mutta nominaali-lauseiden kopulattomuudesta on havaintoja muilla kielialueilla tehdyissä tutkimuk-sissa (ks. esim. Leucker & Neumaier 2016; Pascual 2018; Qaid & Ramamoorthy 2011).

2.2 Nominaalilauseen määritelmä

Seuraamme tässä artikkelissa *Ison suomen kieliopin* linjausta, jonka mukaan *kopula-lauseita* ovat predikatiivilauseet (esimerkiksi *Tämä on ii*[-kirjain]) sekä lauseet, joissa kopulaa seuraa subjektia luonnehtiva tai määrittävä adverbiaali (esimerkiksi *Meidän ta-varat on siellä*) (ks. VISK § 891). Suomen yleiskielen kopulalauseen kopula ja sitä seu-raava predikatiivi tai adverbiaali muodostavat yhdessä lauseen predikaatin (nominaali-predikaatin, ks. esim. Hynönen 2016). Terminä *nominaalilause* (*nominal sentence*) ko-rostaa näiden lauseiden nominaalista predikaatiota eikä niinkään kopulaverbiä, ja jos-kus nominaalilauseen käsite rajataan tarkoittamaan vain verbittömiä rakenteita (esim. Ravila 1944: 112; 1960). Tässä tutkimuksessa tarkoitamme nominaalilauseilla kuitenkin sekä kopulalauseita että kopulalauseen kaltaisia, subjektista ja nominaalipredikaatista koostuvia verbittömiä rakenteita. Eksistentiaalilauseita emme tässä tutkimuksessa laske nominaalilauseisiin.

Suomessa kopulana on yleensä *olla*- ja englannissa *be*-verbi. Arabiassa kopulaa ei käytetä preesensissä, jota tutkimme. Aineistossamme on myös suomen-, englannin- ja monikielisiä lauseita, joista kopula puuttuu. Kutsumme näitä lauseita *kopulattomiksi nominaalilauseiksi*. Laskemme siis tässä artikkelissa lauseiksi myös sellaisia jaksoja, joissa ei ole finiittiverbiä. Vaikka tämä sotii nykyään vallalla olevaa suomen kieliopin-kuvausta vastaan (VISK § 879), on huomioitava, että vanhastaan lauseen käsite ei suo-menkaan kuvauksissa aina ollut verbikeskeinen (ks. esim. Yli-Vakkuri 1973).

Nominaalilauseista on esitetty sekä kielikohtaisia että yleisiä kuvauksia. Jälkim-mäisissä on päädytty siihen, että maailman kielten nominaalilauseet poikkeavat toi-sistaan huomattavasti etenkin kopulan osalta. Joissakin kielissä kopulaa ei ole lain-kaan, ja joissakin (kuten arabiassa) se esiintyy vain tietyissä aikamuodoissa tai tapa-luokissa. Joissain kielissä (kuten suomessa ja englannissa) kopula on verbi, kun taas joissakin kielissä se voi olla vaikkapa pronomini. Nominaalilauseiden kuvaukset eroa-vat myös sen suhteen, lasketaanko nominaalilauseiksi kaikki [XP cop XP] -tyyppiä olevat konstruktiot; XP tarkoittaa tässä sitä, että konstruktiossa voi olla mikä ta-hansa lauseke kummallakin puolen kopulaa. Tällöin nominaalilauseiksi laskettaisiin myös esimerkiksi lauseita sisältävä *Ainoa asia, josta emme päässeet yksimielisyyteen, oli, menisimmekö Ranskaan vaiko emme* (ks. VISK § 1152). Tiukin rajaus on las-kea kopulalauseiksi vain [NP cop NP] -muotoiset lauseet (Mikkelsen 2011). Itse käy-tämme määritelmää, jonka mukaan kopulalauseet ovat muotoa [NP cop NP], [NP cop AP], [NP cop PP] tai [NP cop AdvP] ja joissa ensimmäinen NP toimii lauseen

subjektina.³ Kopulalauseessa on siis subjektin lisäksi toisena jäsenenä joko predikaatiivi tai adverbiaali (VISK § 891). Laskemme tässä tutkimuksessa nominaalilauseiksi kopulalauseiden lisäksi myös sellaiset rakenteet, jotka muuten muistuttavat kopulalauseita mutta joista itse kopulaverbi puuttuu.

Joissakin kopulakonstruktioiden kuvauksissa (esim. Langacker 2008: 398) korostetaan niiden yhteenkuuluvuutta sellaisten liittomuotojen kanssa, joissa *be*-apuverbi liittyy infiniittimuotoon, esimerkiksi *he is working* tai *hän on saapunut* (partisiippien adjektiivimaisuudesta ks. myös VISK § 490). Emme kuitenkaan laskeneet liittomutoja mukaan aineistomme nominaalilauseisiin. Tutkimassamme videoaineistossa oli myös 13 lausetta, jotka alkoivat nominaalilauseen tapaan substantiivilausekkeella ja *olla*- tai *be*-verbillä, mutta koska lauseesta puuttui toinen nominaalinen lauseenjäsens, niitä ei otettu mukaan analyysiin (ks. myös Holmi-Al-Mashhadani 2019.)

3 Aineistona monikielisen keskustelun nominaalilauseet

Aineistomme on kaksi yhteensä yhden tunnin ja 28 minuutin pituista videotua keskustelua. Aineisto on kuvattu 2010-luvun loppupuolella, ja se on arkistoitu osaksi Oulun yliopiston Kikosa-kokoelmaa nimillä Suomilanguage 3 (SL3) ja Suomilanguage 4 (SL4). Tämän varsinaisen aineisto-otoksen lisäksi artikkelissa nähdään pari esimerkkiä ensimmäisen nauhoituskerran alusta (Suomilanguage 1, SL1), jossa on mukana yliopiston tutkija, sekä ryhmähaastattelusta, jossa tutkimamme pariskunnan toinen osapuoli oli haastattelijana ja toinen puolestaan yhtenä haastateltavana. Näistä nauhoitteista ja osallistujien täyttämistä taustatietolomakkeista on saatu sosiolingvististä taustatietoa, johon viittaamme siltä osin kuin se on tutkittavan ilmiön ymmärtämisen kannalta tarpeen.

Tutkimuksen osallistujat ovat Pohjois-Suomessa asuva suomalais-irakilainen pariskunta. Äidinkieleltään arabiankielinen mies, jonka olemme esimerkeissä nimenneet Ahmediksi, oli nauhoitusten aikaan asunut Suomessa kaksi vuotta. Pariskunta asuu yhdessä ja käyttää keskinäisessä kommunikaatiossaan pääosin englantia ja jonkin verran arabiaa ja suomea. Heidät kutsuttiin tutkimusta varten Oulun yliopiston LeaF-infrastruktuuriin, jossa on mahdollista taltioida korkealaatuista videoaineistoa. Tutkija oli mukana ensimmäisen nauhoituksen alussa, minkä jälkeen hän poistui ja videokameroita ohjattiin viereisestä huoneesta. Osallistujat saivat vapaasti valita keskustelunaiheen. He pyysivät käyttöönsä kynän ja paperia ja päätyivät vapaa-muotoiseen opetustilanteeseen, jossa äidinkieleltään suomenkielinen, Mirjaksi nimetty vaimo opetti miehelleen suomea. Keskustelussa Mirja puhuu pääasiassa englantia, johon sekoittuu arabiaa ja suomea, kun taas Ahmed käyttää eniten arabiaa, johon sekoituu englantia sekä vähän suomea.

Alaluvuissa 3.1. kuvaamme kopulan esiintymistä ja luvussa 3.2. kielivalintoja Mirjan ja Ahmedin nominaalilauseissa. Aineistossa on yhteensä 188 Mirjan ja 89 Ahmedin

3. NP = substantiivilauseke, cop = kopula, AP = adjektiivilauseke, PP = adpositiolauseke, AdvP = adverbilauseke (ks. VISK § 439).

tuottamaa nominaalilauseita. Rajasimme aineiston koskemaan pelkästään preesensissä olevia nominaalilauseita, joten seuraavista laskelmista on rajattu pois yksi imperfektissä ollut nominaalilause. Aineistossa on mukana myös kysymyslauseita ja negatiivisia lauseita, jotka voivat olla joko kopulallisia tai kopulattomia.

3.1. Kopulan esiintyminen aineistossa

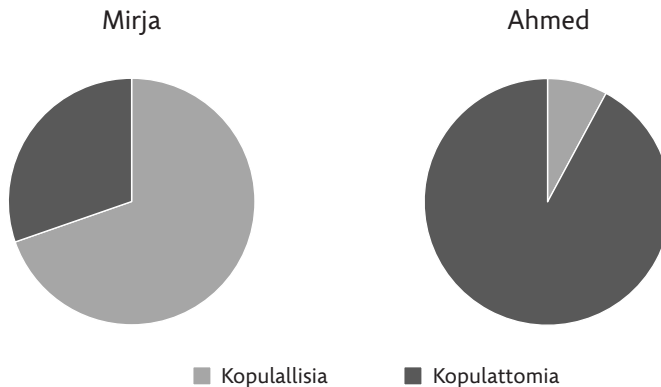
Tutkimme aineistosta nominaalilauseita, eli lauseita, joissa on tyypillisesti nominatiivi-muotoinen subjekti, sen kanssa kongruoiva kopula *olla* tai englannin *be* sekä subjektia kuvaileva adjektiivi- tai substantiivilauseke, kuten esimerkissä 1.

- (1) Mirja (SL4, kohta 27:41)
This is hella.

Tällaisia kolmiosaisia nominaalilauseita oli aineistossa yhteensä 138: Mirjalla 131 ja Ahmedilla 7. Laskimme myös sellaiset kaksiosaiset nominaalilauseet, joista itse kopula puuttui, kuten esimerkissä 2.

- (2) Ahmed (SL4, kohta 22:42)
This same.

Kopulattomia nominaalilauseita oli yhteensä 139: Mirjalla 57 ja Ahmedilla 82. Luvut osoittavat, että Mirja käyttää kopulaa suurimmassa osassa nominaalilauseitaan, mutta hänellä on paljon myös kopulattomia lauseita. Ahmed puolestaan suosii selvästi kopulattomia nominaalilauseita ja käyttää kopulaa vain harvoin. Kuvio 1 havainnollistaa kopulallisten ja kopulattomien nominaalilauseiden osuuksia puhujilla.

Kuvio 1.
Mirjan ja Ahmedin kopulalauseet.

Kopulattomia lauseita havainnollistavat myös esimerkit 3–4. Ahmedin tuottamassa esimerkissä 3 on aineiston yleisimmän kysymyssanan *what* ja demonstratiivipronominin *this* lisäksi määrite *in suomi*. Kyseessä on kopulaton nominaalilause.

- (3) Ahmed (SL3, kohta 35:59)

What this in suomi,

- (4) Mirja (SL4, kohta 48:32)

Ana muu m- m- neiti.

1SG NEG

'Minä en ole neiti.'

Esimerkki 4 on irakinarabian kieliopin mukainen kopulaton lause, jossa taipumaton kieltosana asettuu subjektin ja predikaatiivin väliin.

3.2. Nominaalilauseiden kielivalinnat

Kuten esimerkeistä 1–4 nähtiin, aineiston nominaalilauseissa yhdistellään englannin, suomen ja arabian sanoja. Luokittelimme aineiston myös sen mukaan, olivatko lauseet sanastoltaan yksi- vai monikielisiä. Lauseiden sisältämät kahdeksan erisnimeä laskettiin kielineutraaleiksi, vaikka kyse olisi ollut esimerkiksi suomenkielisestä paikannimestä. Kirjainten nimet (ks. esimerkit 5 ja 6) puolestaan laskettiin kuhunkin kieleen kuuluviksi. Esimerkiksi *i*-kirjainta luettaessa lausuttu esimerkki 5 laskettiin suomi-englanti-kaksikieliseksi.

- (5) Ahmed (SL4, kohta 26:45)

This i::.

Esimerkin 5 *i*-kirjainta koskeva lause toistuu Ahmedin puheessa 9 kertaa, mikä on puolet hänen suomi-englanti-kaksikielisistä nominaalilauseistaan. Esimerkissä 6 puhtaan arabian kirjaimista, ja lause on laskettu englanti-arabia-kaksikieliseksi.

- (6) Mirja (SL4, kohta 32:22)

Aa this is not (.) saad this is,

'Aa tämä ei ole sād, tämä on.'

Koska puheenaiheena ovat kielenainekset, aineiston lauseiden subjektina ja predikaatiivina on joskus myös nominaalisesti käyttäytyviä verbimuotoja, kuten esimerkissä 7.

- (7) Mirja (SL3, kohta 19:28)

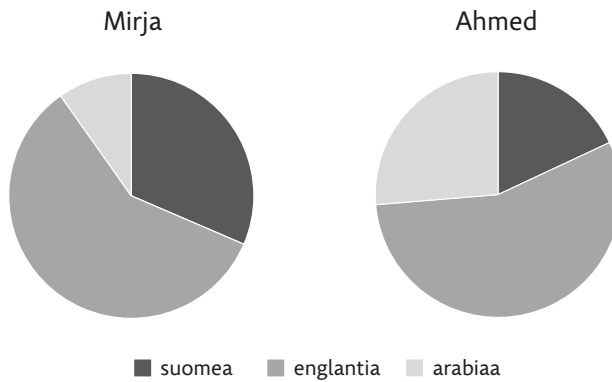
This (.) tuun (.) tuu (.) or (.) ↓this is really tulla,

Esimerkki 7 laskettiin englanti-suomi-kaksikieliseksi nominaalilauseeksi. Taulukossa 1 (seur. sivulla) on esitetty aineiston nominaalilauseiden jakaantuminen kielen mukaan.

Taulukko 1.
Aineiston kopulalauseet kielen mukaan

	englanti	suomi	arabia	englanti +suomi	englanti +arabia	suomi +arabia	suomi +englanti +arabia	Yht.
Mirja	76	11	5	69	17	4	6	112
Ahmed	33	3	9	18	23	3	0	56
Yhteensä	109	14	14	87	40	7	6	168

Taulukko 1 osoittaa, että molemmat puhujat yhdistelevät nominaalilauseissaan kaikkia kolmea kieltä, että yksi- ja kaksikielisiä nominaalilauseita on suunnilleen yhtä paljon ja että Mirjalla on myös joitakin kolmikielisiä lauseita. Englantia esiintyy molemmilla puhujilla yli puolessa lauseista. Tätä on havainnollistettu kuviossa 2, josta näkee kolmen kielen suhteelliset osuudet Mirjan ja Ahmedin nominaalilauseissa. Esimerkiksi Mirjan englantia sisältävät lauseet on saatu laskemalla yhteen taulukossa 1 esitetyt luvut 76 (yksikieliset englanninkieliset lauseet), 69 (englantia ja suomea sisältävät lauseet), 17 (englantia ja arabiaa sisältävät lauseet) ja 6 (kolmikieliset lauseet).

Kuvio 2.
Mirjan ja Ahmedin kielivalinnat.

Kuviosta 2 näemme paitsi sen, että englanti on molempien puhujien yleisin kieli, myös sen, että kumpikin käyttää nominaalilauseissa omaa äidinkieltään enemmän kuin puolison äidinkieltä.

4 Mirjan tuottamat kopulattomat nominaalilauseet

Edellä tarkastelimme Ahmedin ja Mirjan keskustelussaan käyttämiä nominaalilauseita ja totesimme, että pariskunnan nominaalilauseissa vallitseva kieli on englanti, mikä vastaa osallistujien haastattelussa ja taustatietolomakkeissa kertomaa siitä,

mitä kieliä he käyttävät keskenään. Lisäksi kumpikin puhuja käyttää noin neljäsosassa lauseistaan äidinkieltään sekä jonkin verran toisen äidinkieltä. Suomea nominaalilauseissa on enemmän kuin arabiaa, mikä selittynee sillä, että keskustelunaiheena on suomen kieli.

Kielivalintojen lisäksi tarkastelimme edellä nominaalilauseiden kopulattomuutta ja havaitsimme, että Ahmed suosii kopulattomia rakenteita, kun taas Mirjalla noin kaksi kolmasosaa nominaalilauseista sisältää kopulan. Tämä tulos kertonee äidinkielen siirtovaikutuksesta (engl. *transfer*; ks. esim. Gass & Selinker 1992) etenkin Ahmedin kohdalla: arabiaa ei käytetä preesensmuotoisissa lauseissa, minkä vuoksi arabiankieliset englanninpuhujat jättävät kopulan usein pois (ks. esim. Muf-tah 2016). Vastaavasti olisi odotuksenmukaista, että Mirja käyttäisi kopulaa ainakin suomen- ja englanninkielisissä lauseissa. Näin ei kuitenkaan ole, vaan noin kolmannes hänen tuottamistaan nominaalilauseista on kopulattomia. Näin suuri luku ei selity esimerkin 4 kaltaisilla lauseilla, joissa Mirja puhui arabiaa norminmukaisesti ilman kopulaa, sillä aineistossa on näitä vain viisi kappaletta. Lisäksi hän käyttää lauseita, joissa arabiaa on mukana suomen tai englannin rinnalla. Kuitenkin Mirja tuottaa myös 37 kopulatonta lausetta, jotka sisältävät vain suomea tai englantia tai molempia (ks. esimerkit 8–10).

(8) Mirja (SL3, kohta 10:29)

This (.) for Sonja.

(9) Mirja (SL3, kohta 25:39)

This haluat: (.) t- (.) for ↑you.

(10) Mirja (SL3, kohta 9:39)

Tämä oikei.

Esimerkki 8 on Mirjan tuottama kopulaton, yksikielinen englanninkielinen lause. Vastaavia on aineistossa 16 kappaletta. Esimerkissä 9 Mirja tuottaa kopulattoman lauseen *t- for you*, jonka subjektina on suomenkielistä taivutusmorfeemia kuvaava [t]-äänne ja predikaatiivina englanninkielinen *for you*. Vastaavia suomea ja englantia sisältäviä kopulattomia nominaalilauseita on aineistossa 20 kappaletta. Esimerkki 10 taas on ainoa Mirjan tuottama kokonaan suomenkielinen lause, jossa kopula jää pois.

Seuraavissa luvuissa pohdimme mahdollisia syitä siihen, miksi Mirja jättää kopulan pois myös lauseissa, joissa ei ole mukana arabiaa.

5 Kopulattomien nominaalilauseiden rakenteelliset motivoijat

Tässä luvussa tarkastelemme suomen, englannin ja arabian nominaalilauseiden rakennetta ja pohdimme, miten ne suhteutuvat aineistoomme. Tässä luvussa kuvatut seikat osoittavat, että Mirjan kopulattomia nominaalilauseita voidaan pitää rakenteellisesti monilähtöisinä.

5.1 Arabian nominaalilauseet

Arabian kielessä preesensmuotoisissa nominaalilauseissa ei käytetä kopulaa (ks. esim. Itkonen 1989; Tahir 2009). Tämä pätee myös Ahmedin puhumaan irakinarabiaan (Erwin 2004: 317). Esimerkissä 11 on Ahmedin tuottama arabiankielinen nominaalilause, jossa ei ole kopulaa.

- (11) Ahmed (SL3, kohta 34:43)

Ana ta'baan.

1SG väsynyt

'Minä olen väsynyt.'

Ahmedin ja Mirjan puhumassa irakinarabiassa negatiivisissa lauseissa käytetään taipumatonta kieltosanaa *muu*, kuten esimerkissä 12 (esimerkki 4 toistettuna) (ks. myös Ridha 2014: 30–32).

- (12) Mirja (SL4, kohta 48:32)

Ana muu m- m- neiti.

1SG NEG

'Minä en ole neiti.'

Esimerkissä 12 Mirja täydentää arabiaksi aloittamansa negatiivisen nominaalilauseen suomenkieliselällä predikatiivilla *neiti*. Vaikka arabiankielisissä negatiivisissa nominaalilauseissa onkin kieltosana, ne eivät ole kieliopilliselta rakenteeltaan samanlaisia kuin suomen tai englannin negatiiviset nominaalilauseet. Suomessa negatiivinen kopula, esimerkiksi *en ole* on nimittäin kaksiosainen, ja siinä kieltoverbillä on persoonataivutus. Myös englannin kieltorakenne on kaksiosainen (esimerkiksi *am not*); siinä finiittimuotoista pääverbiä seuraa kieltopartikkeli.

Irakinarabian kielioppi saattaa suoraan vaikuttaa lauserakenteeseen paitsi kokonaan arabiankielisissä lauseissa myös niissä lauseissa, joissa on mukana englantia tai suomea (kuten esimerkissä 12). Lisäksi se voi motivoida kopulattomuutta myös epäsuorasti ja sellaisissakin lauseissa, joissa arabiankielisiä elementtejä ei ole: koska Mirja osaa arabiaa ja hänen keskustelukumppaninsa on arabiankielinen, arabia on epäsuorasti läsnä koko keskustelussa.

5.2 Englannin nominaalilauseet

Norminmukaisessa standardienglannin kielessä kopula on pakollinen lauseissa, jotka vastaavat suomen predikatiivilauseita. Esimerkissä 13 on Mirjan tuottama norminmukainen englanninkielinen predikatiivilause.

- (13) Mirja (SL3, kohta 18:05)

>This is< good,

Englannissa esiintyy kaksi NP:tä sisältäviä verbittömiä rakenteita esimerkiksi uutisotsikoissa (*Nixon off the record*; Newsweek 11/03/97 Helasvuon 2001: 108 mukaan) tai suullisissa varoituksissa (*No kids on the balcony*; Ono ja Thompson 1994; ks. myös Helasvuo 2001: 125). Helasvuo ei pidä näitä rakenteita lauseina, koska ne ”eivät noudattele lauseen kieliopillista rakennetta” (mts. 109). Se, mitä pidetään ”lauseen kieliopillisena rakenteena” on kuitenkin määrittelykysymys, ja samassa teoksessaan Helasvuo toteaa, että esimerkiksi venäjän kopulattomat nominaalilauseet ovat hänen näkemyksensä mukaan lauseita (mts. 24). Kopulattomat lauseet ovat tavallisia myös joissakin englannin puhutuissa varieteeteissa samoin kuin englantiin pohjautuvissa kreolikielissä ja lapsenkielessä (Labov 1969) sekä ulkomaalaispuheessa eli natiivien puhujien ei-natiiveille puhumassa kielessä (ks. esim. Storhammar 1993; Ellis 1994: 251–257). Kopulattomuus on myös yksi *lingua franca* -englannissa havaituista piirteistä (Leucker & Neumaier 2016; Pascual 2018), ja se on yleistä arabiankielillä englanninpuhujilla (esim. Qaid & Ramamoorthy 2011). Esimerkissä 14 on englanninkielinen kopulaton lause, joita Ahmed käyttää systemaattisesti.

(14) Ahmed (SL4, kohta 20:37)

This now here

Esimerkissä 14 keskustellaan jugurtin mausta, ja lauseen lopussa adverbiaalinen *here* kohdalla Ahmed osoittaa kieltään. Norminmukaisessa englannissa lauseessa olisi kopula *is* subjektin *this* jälkeen. Myös Mirja tuottaa paljon kopulattomia englanninkielisiä lauseita, kuten esimerkissä 15.

(15) Mirja (SL3, kohta 36:02)

Hm this in English,

Pohdittaessa syitä Mirjan kopulattomille englanninkielisille lauseille voidaan niille hakea monilähtöistä rakenteellista mallia paitsi arabiasta myös Ahmedin puhumasta englannista. Pidämmekin mahdollisena, että Mirja on mukauttanut englantiin vastaamaan enemmän Ahmedin puhetapaa, jolloin pariskunnalle on muotoutunut yhteinen kielimuoto.

5.3 Suomen nominaalilauseet

Suomen kopulalause on edellä määritelty *Ison suomen kieliopin* (VISK) mukaisesti lauseeksi, jonka predikaattina on *olla*-verbi sekä predikatiivi tai adverbiaali. Myös suomessa on kuitenkin kopulattomia nominaalilauseita. Niitä tavataan esimerkiksi sananparsissa, kuten *Oma maa mansikka, muu maa mustikka* (Siro 1974: 36), sanomalehtiotsikoissa, kuten *Kuolonkolari Harjavallassa* (VISK § 880; Västi 2012: 78–79; Västi & Kittilä 2014), kuvateksteissä, kuten *Urakka alussa* (Heikkilä 2006; VISK § 880), lääketieteellisissä teksteissä, kuten *Päivystyspoliklinikalle tulovaiheessa potilas syvästi tajuton* (Viinikka 2011: 47) ja muissa tilanteissa, joissa konteksti motivoi kopulattoman rakenteen käyttöä (esimerkiksi *Ikkuna rikki; Äiti tässä*, ks. Kopotev 2007: 129–130). Nämä

finiittiverbittömät rakenteet ovat kontekstissaan vakiintuneita ja odotuksenmukaisia eikä niitä voi kuvata elliptisiksi tai vajaiksi (Västi 2012).

Vaikka konteksti, jossa Mirja käyttää kopulattomia nominaalilauseita, ei ole mikään yllä mainituista, niitä voidaan pitää rakenteellisesti monilähtöisinä siinä mielessä, että niillä on esikuvansa myös puhujan äidinkielessä. Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan Mirjan kopulattomien nominaalilauseiden kontekstuaalisia seikkoja pyrkimyksenämme löytää niille tilanteisia motivoijia.

6 Mirjan kopulattomien nominaalilauseiden tilanteiset motivoijat

Tässä luvussa tarkastelemme keskustelukumppanin kielenkäyttöä, meneillään olevaa toimintaa ja nominaalilauseiden keskustelukontekstia. Tarkastelukohteena ovat edelleenkin Mirjan kopulattomat nominaalilauseet, joiden mahdollisia motivoijia pohdimme.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että kielelliset valinnat, kuten koodinvaihto, saattavat motivoitua meneillään olevasta puheenaiheesta (ks. esim. Lappalainen 2004; Salo 2016). Pidämme mahdollisena, joskaan emme tietenkään varmana, että esimerkissä 16 kopulattomuus saattaa olla yhteydessä puheenaiheeseen. Esimerkki on tilanteesta, jossa Mirja on kirjoittanut paperiin latinalaisia kirjaimia ja pyytää Ahmedia ääntämään ne.

(16) (SL4, kohta 15:31)

```
01 Mirja    do you know this;  
02 Ahmed   (1.6) a::, (.) u::.  
03 Mirja    TOSI HYVÄ; (.) ye[s yes [yes,  
04 Ahmed           [u:      [u:  
05 Mirja    .HHH in arabic language (.) u: and o: (.)  
06 Mirja    same. (0.2) but [in suomilanguage  
07 Ahmed           [#m#  
08 Mirja    .hh there is o:: (.) and u::. ((osoittaa paperilla olevia  
                u:ta ja o:ta))
```

Esimerkki 16 on kontekstista, jossa puhutaan suomen kielestä pääasiassa englanniksi. Riveillä 5–6 Mirja kuitenkin kääntää puheen arabian kieleen todetessaan, että arabian kielessä [u:] ja [o:] ovat sama äänne. Saattaa olla, että arabian kielestä puhuminen motivoi kopulattoman rakenteen vähän samaan tapaan kuin se, jos lauseessa olisi mukana arabiankielisiä sanoja.

Mirjan kopulattomat nominaalilauseet voivat joskus motivoitua keskustelukumppanin edeltävistä vuoroista, kuten esimerkissä 17. Esimerkissä ollaan nauhoituksen alussa tilanteessa, jossa keskustelijat ovat pyytäneet paperia muistiinpanoja varten ja saaneet tutkijalta suttupaperin, jonka toisella puolen on matematiikan tehtäviä. Ahmed kysyy, onko paperi testi, jolla testataan hänen kielitaitoaan.

(17) (SL₃, kohta 2:39)

01 Mirja [kans et se_i kuulemma oikein tykkää;]
 02 Ahmed [this for language ho- ho]w
 03 Ahmed much I have?
 04 Mirja .hh[hhhh
 05 Ahmed [language for [so-
 06 Mirja [no no no no no, t-
 07 **this for mathematics.** (.)
 08 for numbers [and, @eai:::@ hh.
 09 Tutkija [I [just (--) some papers
 10 Ahmed [a:,
 11 Tutkija over [there: e-
 12 Mirja [yes;
 13 Ahmed mm okei.

Ilmiötä, jossa puhuja käyttää osin edeltävissä vuoroissa esiintyneitä lauserakenteita ja sanastoa, kutsutaan vuorovaikutuslingvistiikassa kierrätykseksi (Anward 2005; Laury 2005; Savijärvi & Seppänen 2010; Savijärvi 2011: 167–230). Nominaalilauseiden kierrätys ei ole aineistossa kovin yleistä, mutta esimerkiksi 17 sitä kuitenkin tapahtuu. Ahmed tuottaa rivillä 2 kopulattoman nominaalilauseen *this for language*, joka toimii kysymyksenä. Hän täsmentää kysymystään riveillä 2–3 ja 5, ja Mirja puolestaan vastaa kieltävästi rivillä 6. Rivillä 7 Mirja tuottaa kopulattoman nominaalilauseen *this for mathematics*, joka täsmentää paperin käyttötarkoitusta ja osoittaa samalla Ahmedin kysymyksen sisältämän oletuksen (*this for language*) vääräksi. Mirjan vuoro on tuotettu kierrättämällä Ahmedin vuoron rakennetta [this for X], mikä korostaa kielteisen vastauksen kontrastia Ahmedin oletukseen nähden.

Esimerkissä 18 leksikaalisten elementtien kierrätykseen yhdistyy toinen tilanteinen tekijä, joka saattaa osaltaan selittää kopulattomuutta – nimittäin opetuspuhe.

(18) (SL₃, kohta 6:08)

01 Ahmed a-ðhb f: (.) just a-ðhb I forget.
 1SG-mennä 1SG-mennä
 02 Mirja °a::° hh (0.4) start with (.) m
 03 Mirja (1.3) mää,
 04 Ahmed (0.9) speak this,=
 05 Mirja =mää mee:n,
 06 Ahmed (0.8) mi[nä mää meen?
 07 Mirja [mää meen,
 08 Mirja (0.3) yes; (.) mi[nä,
 09 Ahmed [minä mää meen (.)
 10 Ahmed [keskusta.
 11 Mirja [or

12 Mirja or, (.) minä meen.
 13 Ahmed [minä meen,
 14 Mirja [.hh minä and mää (0.2) [same.
 15 Ahmed [a::.

Esimerkki 18 on katkelma tilanteesta, jossa Ahmed kysyy Mirjalta, mitä arabian sana *adħab* 'menen' on suomeksi (rivi 1). Mirja ei heti kerro sanaa, vaan vihjaa, että se alkaa *m*-äänteellä ja sanoo lisäksi *mää*-pronominin, joka usein edeltää Ahmedin hakemaa sanaa. Ahmed ei kuitenkaan tyydy tähän vaan pyytää Mirjaa kertomaan sanan (rivi 4). Mirja vastaa *mää meen*, jonka Ahmed ilmeisesti ymmärtää vastaavan pelkkää 'menen'-sanaa, sillä hän tuottaa vuoron *minä mää meen* (rivi 6). Mirja korjaa väärinymmärryksen, ja Ahmedin tuotettua oikean lauseen *minä meen* (rivi 13) Mirja tuottaa metakielellisen selityksen *minä and mää same*. Metakielisyys ja siihen liittyvä lekseemien kierrätys on tyypillistä koko tutkittavalle keskustelutilanteelle, jossa keskustellaan pääasiassa suomen kielestä. Mirjalla on nauhoitustilanteessa opettajan rooli: hän selittää suomen sanoja ja äänteitä sekä suullisesti että kirjoittamalla ja kehottaa Ahmedia lukemaan, ääntämään ja muistelemaan niitä. Esimerkissä 19 kopulattomia nominaalilauseita esiintyy puolestaan Mirjan evaluoivassa jaksossa, jossa näkyy hänen orientaationsa opettajan rooliin.

(19) (SL3, kohta 9:26)

01 Mirja i:: (.) .hh ja (0.2) e:: (.) e: (.)
 02 <keskusta. (0.2) mee::n>. .hh on
 03 [tämä.
 04 Ahmed [this now (.) i::.
 05 Mirja (0.3) hy[vä;
 06 Ahmed [this now,
 07 Mirja yeah; (0.2) [joo. (0.2) joo.
 08 Ahmed [a::;
 09 Mirja .hh tämä (0.2) mee::n;
 10 Ahmed me[en,
 11 Mirja [ke::skusta, (.) tämä oikei.
 12 (0.3) good; (0.2) this right;
 13 Ahmed [mm-m,
 14 Mirja [e:. (0.2) this is e:? .hhh

Opetuspuheelle on tyypillistä, että siinä käytetään yksinkertaistettuja rakenteita, hitaampaa puhetta ja runsaasti eleitä (Heath 1978). Rakenteiden yksinkertaistamista tapahtuu myös ulkomaalaispuheessa eli natiivien puhujien ei-natiiveille puhumassa kielessä (ks. esim. Storhammar 1993; Ellis 1994: 251–257; Suni 2008: 57; Lilja 2010: 32–33). Kopulan poisjätto oli Ellisin (1994: 252) mukaan yksi ensimmäisenä havaittuja ulkomaalaispuheen ”epäkieliopillisia” piirteitä, ja sen arveltiin johtuvan toisaalta puhujien tarpeesta yksinkertaistaa puhettaan ja toisaalta siitä, että natiivipuhujat saattoivat

havaita ulkomaalaisten jättävän kopulan pois ja mukauttivat siksi itsekin nominaalilauseitaan kyseisellä tavalla.

Suomenkielisestä ei-natiiveille suunnatusta opetuspuheesta on havaittu muun muassa, että se on natiiveille suunnattua yleiskielisempää (Storhammar 1993). Emme tämän tutkimuksen puitteissa pysty tarkastelemaan Mirjan puhetta muissa tilanteissa, joten opetuspuheen merkitys kopulattomien nominaalilauseiden selittäjänä jää hypoteesin asteelle. Vaikuttaa kuitenkin todennäköiseltä, että kopulattomuus liittyy Mirjan pyrkimykseen selkeyttää puhettaan. Tähän viittaa myös Holmi-Al-Mashhadanin (2019) havaitsema runsaampi ei-kielellisten elementtien käyttö kopulattomissa lauseissa verrattuna kopulallisiin.

Vaikka Mirja ei ole natiivi englanninpuhujana, hänen englantinsa muistuttaa ulkomaalaispuhetta siinä mielessä, että sitä on todennäköisesti mukautettu vastaanottajaa ajatellen. Tarve puheen mukauttamiseen nousee aineistossa eksplisiittisesti esille, kun Ahmed kahteen otteeseen mainitsee ymmärtävänsä hidasta, muttei nopeaa puhetta. Ensimmäisen kerran tämä tapahtuu ensimmäisen nauhoituksen alussa tutkijan ollessa vielä paikalla. Tällöin Ahmed matkii Mirjan nopeaa ja epäselvää tapaa puhua suomea ja selittää, ettei ymmärrä, jollei Mirja hidasta puhettaan (esimerkki 20).

(20) (SL1)

```
01 Ahmed      but this:: (.) don't speak for me suomi.=
02 Mirja      =eh heh [he (0.2) fʃḁheehf,
              'totta'

03 Tutkija        [he he
04 Ahmed      [because this speaks >bl bl bl bl bl<
05 Mirja      [.HHH (.) totta,
06 Tutkija      .mt [.hhh
07 Ahmed      [I (.) [can't un:derstand.
08 Mirja      [i:
              'joo'

07 Tutkija     [jo-[o;
08 Mirja      [totta,
09 Ahmed      [I have ti (0.2) I (.) I have .hhh
10              (2.8)
11 Ahmed      hhh slowly.
10 Mirja      yes [yes,
11 Tutkija      [yes,
12 Ahmed      [if slowly (.) I understand;
13 Tutkija      [(-- ) kyllä,
```

Esimerkissä 20 Ahmed valittaa sitä, ettei Mirja puhu hänelle kotona suomea ja arvelee tämän johtuvan siitä, ettei hän ymmärtäisi mitään Mirjan nopeasta puheesta. Toisen kerran Ahmed nostaa nopean puhettavan ongelmallisuuden esiin myöhemmin tekemässämme haastattelussa. Tällä kertaa puheenaiheena on englannin kieli, jota suomalaiset puhuvat Ahmedin mukaan liian nopeasti (esimerkki 21).

(21) Ryhmähaastattelu

01 Ahmed joo joo; this is (.) too hard for me and
02 ö this (0.7) if [this speak (.) slowly
03 Mirja [mm;
04 Ahmed I un- (0.4) maybe I understand
05 (.) [good (.) but (.) aa (.)
06 Mirja [mm;
07 Ahmed everybody here speak (0.3) too fast.
08 (.) for me.=
09 Mirja =mmm.
10 Ahmed and [and
11 Mirja [English (.) [mm;
12 Ahmed [joo. (.) and öö .hhhh
13 öö Finnish people
14 (0.6)
15 Mirja m,=
16 Ahmed =arabi people (.) see Finnish people
16 s- speak (.) too fast,
17 Mirja ymmm.
18 Ahmed language,
19 Mirja mm;

Esimerkkien 20 ja 21 perusteella voi arvella, että Mirjankin täytyy olla tietoinen siitä, että Ahmed toivoo hänen mukauttavan puhettaan helpommin ymmärrettäväksi. Vaikka Ahmed mainitsee vain puhenopeuden, vaikuttaa siltä, että Mirja mukauttaa puhettaan myös muilla keinoin. Puheen mukauttamisessa onkin kyse vastaanottajan huomioimisesta: puhujalla on jonkinlaisia tietoisia tai tiedostamattomia oletuksia siitä, millaista puhetta toinen haluaa ja kykenee vastaanottamaan, ja hän muokkaa puhetta näiden oletusten ohjaamana (ks. esim. Fischer 2016).

Mirjan oma arvio heidän puhumastaan englannista (esimerkki 22) osoittaa parisunnan tiedostavan, etteivät he puhu englannin ”hyvää” yleiskieltä, vaan että englanti on heille vain käyttökieli. Esimerkki 22 on tilanteesta, jossa Mirja ja Ahmed ovat ker-toneet aikovansa puhua tulevalle lapselleen suomea ja arabiaa.

(22) (SL1, M = Mirja)

M: .hh fI said (.) I don't want that baby: (.) learns our (.) ba:d English
b(h)ecause we don't use original (0.3) general (.) ((tekee kädellään
kaaren)) good English we use just (.) .hhh English heh f(h)orf,

Lingua franca -tilanteissa kielen rakenteisiin vaikuttaa paitsi puhujien oma kakkoskielisyyks myös se, että molemmat puhujat muokkaavat puhettaan suuntaan, jota arvelevat toisen ymmärtävän paremmin (ks. esim. Cogo 2009). Pyrkimys parempaan

ymmärrettävyyteen ja toisaalta myös mahdollisimman yhtenäiseen, yhteisesti jaettuun kielimuotoon lieneekin Mirjan kopulattomien nominaalilauseiden taustalla. Mirjan ajatus siitä, että pariskunnan puhuma lingua franca -englanti kelpaa aikuisten väliseksi käyttökieleksi, muttei opetettavaksi lapselle ensikielenä, kertoo hänen asennoitumisestaan kyseistä kielimuotoa kohtaan: sillä on oma tarkoituksensa ja paikkansa, mutta se ei ole samanveroinen natiivivarianttien kanssa.

Tässä luvussa olemme käsitelleet Mirjan kopulattomia nominaalilauseita käyttöympäristössään ja todenneet niiden saattavan motivoitua puheenaiheesta sekä edeltävien vuorojen rakenteesta tai ilmentävän opetuspuhetta. Esitetyt seikat tukevat tulkin-
taa, että Mirjan kopulattomat nominaalilauseet ovat tilanteisesti monilähtöisiä.

7 Päätäntö

Tässä artikkelissa olemme lähestyneet tilanteiseksi monilähtöisyydeksi kutsumaamme ilmiötä yhden esimerkkitapauksen kautta. Tarkastelimme äidinkielen suomenpuhujan käyttämiä nominaalilauseita ja niiden kopulattomuutta tilanteissa, joissa hän keskusteli arabiaa äidinkielenään puhuvan puolisonsa kanssa. Näissä keskustelutilanteissa molemmat puoliset käyttävät englantia, arabiaa ja suomea – monesti yhdistäen kahden kielen aineksia samaankin lauseeseen. Aineistosta selviää, että Mirjaksi kutsumamme tutkittava jättää kopulan pois paitsi lauseista, jotka sisältävät arabiaa, usein myös englantia ja suomea sisältävistä lauseista ja jopa yhdestä täysin suomenkielisestä lauseesta.

Tarkastelumme osoittaa, että aineistomme suomen- ja englanninkielisten nominaalilauseiden kopulattomuudelle ei ole mahdollista osoittaa vain yhtä selkeää syytä, ja toisaalta sen, että tämän ilmiön taustalla voi nähdä sekä kielten rakenteesta että puhetilanteesta johtuvia motivoijia. Voidaan todeta, että kopulan poisjääminen on rakenteellisesti monilähtöinen ilmiö, sillä sille on malli paitsi arabian kielessä, jossa kopulaa ei käytetä, myös suomen ja englannin satunnaisessa kopulattomuudessa (esimerkiksi uutisotsikoissa). Tilanteisesti monilähtöisen ilmiöstä tekevät sekventiaaliset ja sosiolingvistiset seikat, joita sen taustalla näkyy: kopula jää joskus pois esimerkiksi kierrätettäessä toisen puhujan aiempien vuorojen rakennetta, puhuttaessa arabian kielestä tai opettaessa. Myös se, ettei vastaanottaja ole äidinkielen puhuja, voi vaikuttaa kielellisiin valintoihin. Yleistäen voidaan sanoa, että puhujat, kuten tutkimamme Mirja, mukauttavat puhettaan lähemmäs vastaanottajan puhetajaa yksinkertaistamalla sitä ja muokkaamalla sitä vastaanottajan kielenkäytön suuntaan. Samalla Mirjalla ja hänen puolisolallaan on yhteisiä kielellisiä piirteitä, jotka eivät vastaa yleiskielten normeja mutta jotka pariskunnan näkemyksen mukaan muodostavat käytännöllisen ja ”oman” puhettavan. Osallistujien haastattelut osoittavat, että he ovat jossain määrin tietoisia puhettavastaan ja asennoituvat siihen kielimuotona, jota eivät haluaisi opettaa esimerkiksi pariskunnan lapsille.

Tutkimus käsittelee vain yhden pariskunnan kielenkäyttöä melko rajallisesta aineistosta, joten tulokset eivät sellaisenaan ole laajalti yleistettävissä. Tutkimuksen pää-tarkoitus onkin kuvata tutkittavaa puhetilannetta ja kielenkäyttöä siinä. Haluamme myös avata keskustelun siitä, miten monilähtöisyysteoria ja puhetilanteiden analyysi voitaisiin

yhdistää. Tarkoituksemme ei ole pyrkiä aukottomasti todistamaan, että tässä kuvatut tilanteiset tekijät olisivat varmasti tai ehdottomasti johtaneet siihen, että tutkimamme puhuja käyttää kopulattomia nominaalilauseita. Tutkimusasetelmamme on sen tyyppinen, että sen avulla voimme kuvata sekä kopulattomien nominaalilauseiden käyttöä että tilanteisia tekijöitä, joita siihen liittyy. Vaikka varmojen johtopäätösten tekeminen asiasta jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle, pystymme esittämään havaintoja ja arveluita siitä, mikä tilanteisten tekijöiden ja kopulattomien nominaalilauseiden yhteys mahdollisesti voi olla.

Tämä tutkimus on samalla myös esimerkki siitä, miten monikielisissä puhetilanteissa kehkeytyy kieliopillisia käytänteitä, joita normatiivinen yleiskieli ei tunnista. Toistuesaan nämä käytänteet saattavat juurtua puhujille kieliopillisiksi konstruktioiksi ja yleistyä ensin pienissä puheyhteisöissä, kuten perheissä, ja joskus laajemminkin. Tulevaisuudessa olisikin tärkeää tarkastella tilanteista monilähtöisyyttä laajemmin yhdistämällä kielikontaktitutkimukseen vuorovaikutuslingvistisiä havaintoja. Tämän tyyppisen tutkimuksen avulla palataan kielikontakti-ilmiöiden syntysijoille arkisen vuorovaikutuksen pariin ja tehdään havaintoja kieliopin variaatiosta. Suomessa asuvien arabianpuhujien lukumäärän nopean kasvun takia myös suomi–arabia-kielikontaktien tutkimukselle olisi tarvetta, johon toivomme tulevan tutkimuksen voivan vastata.

Lähteet

Aineistolähde

Oulun yliopiston Kikosa-kokoelma. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:csc-kata20190315143424155015>.

Kirjallisuuslähteet

- AHO, EIJA – TOIVOLA, MINNALEENA – KARLSSON, FRED – LENNES, MIETTA 2016: Aikuisten maahanmuuttajien suomen ääntämisestä. – *Puhe ja Kieli* 36 (2) s. 77–96.
- ANWARD, JAN 2005: Lexeme recycled. How categories emerge from interaction. – *Logos and Language* 2 (2) s. 31–46.
- BACKUS, AD 2013: A usage-based approach to borrowability. – E. Zenner & G. Kristiansen (toim.), *New perspectives on lexical borrowing* s. 19–39. Berlin: De Gruyter Mouton.
- 2015: A usage-based approach to codeswitching. The need for reconciling structure and function. – Gerald Stell & Kofi Yakpo (toim.), *Code-switching between structural and socio-linguistic perspectives* s. 19–37. *linguae & litterae* 43. Berlin: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110346879.19>.
- BYBEE, JOAN L. 2006: From Usage to Grammar. The Mind's Response to Repetition. – *Language* 82 (4) s. 711–733.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing interactional linguistics. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 1–22. *Studies in Discourse and Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.
- COGO, ALESSIA 2009: Accommodating difference in ELF conversations. A study of pragmatic strategies. – Anna Mauranen & Elina Ranta (toim.), *English as a lingua franca. Studies and findings* s. 254–273. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press.
- DE SMET, HENDRIK – GHESQUIÈRE, LOBKE – VAN DE VELDE, FREEK (toim.) 2015: *On*

- multiple source constructions in language change*. Amsterdam: John Benjamins.
- ELLIS, ROD 1994: *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- ERWIN, WALLACE M. 2004: *A short reference grammar of Iraqi Arabic*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- ETELÄMÄKI, MARJA – HERLIN, ILONA – JAAKOLA, MINNA – VISAPÄÄ, LAURA 2009: Kielioppi käsitteistyksenä ja toimintana. Kognitiivista kielioppia ja keskusteluanalyysia yhdistämässä. – *Virittäjä* 113 (2) s. 162–187.
- FISCHER, KERSTIN 2016: *Designing speech for a recipient. The roles of partner modeling, alignment and feedback in so-called 'simplified registers'*. Amsterdam: John Benjamins.
- GASS, SUSAN M. – SELINKER, LARRY 1992: Introduction. – Susan M. Gass & Larry Selinker (toim.), *Language transfer in language learning* s. 1–17. Amsterdam: John Benjamins.
- HAKULINEN, AULI 1995: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 13–17.
- HALONEN, MIA 2009: Puhutun kielen variantit resurssina monikielisten koululaisten kirjoitelmissa. – *Virittäjä* 113 (3) s. 329–355.
- HARJUNPÄÄ, KATARIINA – NIEMI, JARKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2020: Keskusteluanalyysi ja vuorovaikutuslingvistiikka. – Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV* s. 896–941. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>.
- HEATH, SHIRLEY BRICE 1978: *Teacher talk. Language in the classroom*. Language in Education. Theory and Practice 9. Arlington: Center for Applied Linguistics.
- HEIKKILÄ, ELINA 2006: *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1065. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 2001: *Syntax in the making. The emergence of syntactic units in Finnish conversation*. Amsterdam: John Benjamins.
- HOLMI-AL-MASHHADANI, HILDA 2019: *Multimodaalinen analyysi suominatiivin kopula-lauseista ei-natiivin kanssa käydyissä keskusteluissa*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- (tekeillä): *Keskusteluanalyyttinen tapaustutkimus kotona tapahtuvan kielenopetustilanteen institutionaalisista piirteistä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- HOPPER, PAUL J. 1998: Emergent grammar. – Michael Tomasello (toim.), *The new psychology of language. Cognitive and functional approaches to language structure* s. 155–175. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- 2011: Emergent grammar and temporality in interactional linguistics. – Peter Auer & Stefan Pfänder (toim.), *Constructions. Emergent and emerging* s. 22–43. Berlin: De Gruyter.
- HYNÖNEN, EMMI 2016: *Suomen essiivi*. Annales Universitatis Turkuensis C 425. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6563-2>.
- ITKONEN, ESA 1989: Havainnot arabian kielitieteestä. – *Virittäjä* 93 (3) s. 466–479.
- KOPOTEV, MIKHAIL 2007: Where Russian syntactic zeros start. Approaching Finnish? – Juhani Nuorluoto (toim.), *Topics on the ethnic, linguistic and cultural making of the Russian North* s. 116–137. Slavica Helsingiensia 32. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KULMALA, ELLI 2011: *Toisen kielen oppijan identiteetti ja arkielämän vuorovaikutustilanteet. Tapaustutkimus viiden maahanmuuttajanaisen suomen kielen oppimisesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- LABOV, WILLIAM 1969: Contraction, deletion, and inherent variability of the English copula. – *Language* 45 (4) s. 715–762.

- LANGACKER, RONALD W. 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAURY, RITVA 2005: Dialogic syntax and the emergence of topics in interaction. – *Travaux Neuchâtelois Linguistiques* 41 s. 165–189.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksiisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>.
- LEINONEN, IVANA 2019: Multilingual and bodily practices in ELF interactions among friends. Esitelmä Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA:n) syysseminaarissa. Oulu, 15.–16.11.2019.
- (tulossa): Multimodal try-marking for securing recipient understanding of codeswitched lexical items in everyday ELF conversations. – *Social Interaction. Video-Based Studies of Human Sociality*.
- LEUCKER, SVEN – NEUMAIER, THERESA 2016: Copula deletion in English as a lingua franca in Asia. – *10plus1. Living Linguistics* 2 s. 86–103.
- LILJA, NIINA 2010: *Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa*. Jyväskylä Studies in Humanities 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MIKKELSEN, LINE 2011: Copular clauses. – Claudia Maienborn, Klaus von Stechow & Paul Portner (toim.), *Semantics* s. 1805–1829. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. Handbooks of Linguistics and Communication Science (HSK) 33/3. Berlin: De Gruyter Mouton.
- MUFTAH, MUNEERA 2016: English copula *be* in the interlanguage of adult L1 Arabic speakers. – *British Journal of Applied Science & Technology* 16 (6) s. 1–13.
- ONO, TSUYOSHI – THOMPSON, SANDRA A. 1994: Unattached NPs in English Conversation. – *Proceedings of the Twentieth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. General Session Dedicated to the Contributions of Charles J. Fillmore* s. 402–419. Berkeley Linguistic Society.
- PASCUAL, DANIEL 2018: Analysing digital communication. Discursive features, rhetorical structure and the use of English as a lingua franca in travel posts. – *Journal of English Studies* 16 s. 255–279. <https://doi.org/10.18172/jes.3556>.
- PIETIKÄINEN, KAISA 2014: ELF couples and automatic code-switching. – *Journal of English as a Lingua Franca* 3 (1) s. 1–26.
- 2018: Misunderstandings and ensuring understanding in private ELF talk. – *Applied Linguistics* 39 (2) s. 88–212.
- QAID, YAHIA AHMED – RAMAMOORTHY, L. 2011: A study of Arabic interference in Yemeni university students' English writing. – *Language in India* 11 (4) s. 28–37.
- RAVILA, PAAVO 1944: Lauseopin periaatekysymyksiä. – *Virittäjä* 48 (2) s. 105–131.
- 1960: Nominaalilause ja finiittimuodot. – *Virittäjä* 64 (4) s. 245–250.
- RIDHA, MOHANED 2014: *The negation in Muslim Baghdad Arabic*. Arabian kielen kandidaatin-tutkielma. Uppsala University.
- RIIONHEIMO, HELKA 2007: *Muutoksen monet juuret. Oman ja vieraan risteytyminen Viron inkerinsuomalaisten imperfektinmuodostuksessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1107. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2011: Complex morphologies in contact. The case of Ingrian Finns in Estonia. – Kelechukwu Ihemere (toim.), *Language contact and language shift. Grammatical and sociolinguistic perspectives* s. 10–36. Munich: Lincom Europa Academic Publishers.

- 2015: Multiple roots of innovations in language contact. Evidence from morphological intermingling in contact between Ingrian Finnish and Estonian. – Hendrik De Smet, Lobke Ghesquière & Freek Van de Velde (toim.), *On multiple source constructions in language change* s. 175–204. Amsterdam: John Benjamins.
- RIIONHEIMO, HELKA – FRICK, MARIA 2014: The emergence of Finnish-Estonian bilingual constructions in two contact settings. – *Sociolinguistic Studies* 8 (3) s. 409–447. <https://doi.org/10.1558/sols.v8i3.14262>.
- SACKS, HARVEY 1992: *Lectures on conversation. Volumes I & II*. Oxford: Blackwell.
- SALO, MIRKKA 2016: Romanikielisten lainasanojen ja koodinvaihdon tehtävät suomen romaniin suomenkielisessä verkkokeskustelussa. – *Puhe ja kieli* 36 (4) s. 251–271.
- SAVIJÄRVI, MARJO 2011: *Yhteisestä toiminnasta yhteiseen kieleen. Keskusteluanalyttinen tutkimus toisen kielen oppimisesta kielikylpypäiväkodissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7309-0>.
- SAVIJÄRVI, MARJO – SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 2010: Recycling the teacher's words. – Karin Junefelt & Pia Nordin (toim.), *Proceedings from the second international interdisciplinary conference on perspectives and limits of dialogism in Mikhail Bakhtin* s. 216–225. Stockholm: Stockholm University.
- SIEMUND, PETER 2008: Language contact. Constraints and common paths of contact induced change. – Peter Siemund & Noemi Kintana (toim.), *Language contact and contact languages* s. 3–11. Amsterdam: John Benjamins.
- SIRO, PAAVO 1974: Eksistentiaalilauseen hämähäkinverkkoa. – *Virittäjä* 78 (1) s. 35–46.
- STORHAMMAR, MARJA-TERTTU 1993: Ulkomaalaisopettajien opetuspuheen piirteitä. – Liisa Löfman, Liisa Kurki-Suonio, Silja Pellinen & Jari Lehtonen (toim.), *The competent intercultural communicator* s. 79–97. AFinLan vuosikirja 51. Publications de l'association finlandaise de linguistique appliquée 51.
- SUNI, MINNA 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3209-1>.
- TAHIR, IN'AAM ISMAIL 2009: Copula in standard English and its counterpart in standard Arabic. – *Al-Fatih Journal* 5 (39) s. 74–88.
- THOMASON, SARAH G. – KAUFMAN, TERRENCE 1988: *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Tilastokeskus 2021 = Vieraskieliset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html> (9.3.2021).
- VIINIKKA, JENNI 2011: *Kuoleman kielissä. Suomen kielen pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Verkkoersio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.
- VÄSTI, KATJA 2012: *Verbittömät tapahtumanilmaukset. Suunnannäyttäjinä LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 107. Oulu: Oulun yliopisto.
- VÄSTI, KATJA – KITILÄ, SEPPO 2014: Semantic roles and verbless constructions. A Finnish challenge for verb-centered approaches. – *Studies in Language* 38 (3) s. 512–542. <https://doi.org/10.1075/sl.38.3.04vas>.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1973: Suomen virke ja lause. – *Sananjalka* s. 24–37.
- YLÄMÄKI, ANNIKA 2017: *Arjen monet kielet. Kielten merkitys maahanmuuttajataustaisille oppilaille*. Kasvatustieteen gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Situational multiple causation and the multilingual individual: the case of copula omission in Finnish-English-Arabic language contact

This usage-based, interactional linguistic study focuses on nominal sentences used by a native Finnish speaker in a situation in which she and her partner speak English, Iraqi Arabic and Finnish. In Iraqi Arabic the copula is not used, while in standard Finnish and English it is. Our informant leaves out the copula in 57 of her 188 copular clauses. This cannot be explained by the use of Arabic, because in 37 cases the copula is left out in clauses that only include Finnish and English. Multiple causation is a term traditionally used in studies of language contact when referring to the co-occurrence of language-internal and contact-induced language change. This copula omission can be explained by multiple causation, as Arabic is present in the situation, and because the copula can sometimes be omitted in Finnish and English (e.g. in newspaper titles). Furthermore, the authors demonstrate that this is a case of situational multiple causation, by which they mean the co-occurrence of different situational factors that influence the linguistic structures that speakers use. The sequential analysis of the data reveals that copula omission can be motivated by a) the recycling of a prior speaker's copula-free turns, b) teacher talk, c) speech topic, and d) foreigner talk. Interviews with the informant and her partner support this analysis.

Tilanteinen monilähtöisyys ja yksilön monikielisyys: esimerkkinä suomi–englanti–arabia-kontakti ja kopulattomat nominaalilauseet

Tässä käyttöpohjaisessa ja vuorovaikutuslingvistisessä tutkimuksessa tarkastellaan syntyperäisen suomenpuhujan käyttämiä nominaalilauseita ja erityisesti niiden kopulattomuutta tilanteessa, jossa puhutaan englantia, irakinarabiaa ja suomea. Irakin-arabiassa kopulaa ei käytetä presenslauseissa, kun taas suomen ja englannin yleiskielessä käytetään. Tutkimamme puhuja jättää nominaalilauseiden kopulan pois 57 tapauksessa yhteensä 188 nominaalilauseesta. Tämä ei selity pelkästään arabian kielen käytöllä, sillä 37 kopulattomassa nominaalilauseessa on vain suomen- ja englanninkielisiä aineksia. Monilähtöisyydellä on kielikontaktiteorioissa perinteisesti tarkoitettu tilannetta, jossa kielenpiirteen taustalla voi nähdä sekä kielen sisäistä että muista kielistä johtuvaa vaikutusta. Englannin- ja suomenkielisille kopulattomille nominaalilauseille voidaan löytää monilähtöinen selitys siitä, että arabian kieli on läsnä puhe-tilanteessa, mutta suomessa ja englannissakin kopula voi joskus jäädä pois (esimerkiksi sanomalehtiotsikoissa). Tutkimuksemme osoittaa, että tutkimaamme ilmiötä eli monikielisen puhujan kopulattomia nominaalilauseita voidaan pitää myös tilanteisen monilähtöisyyden ilmentymänä, millä viittaamme siihen, miten eri tilanteiset tekijät vaikuttavat puhujien käyttämiin kielellisiin rakenteisiin. Tutkimissamme tilanteissa on useita tekijöitä, jotka suosivat kopulattomuutta. Analyysi paljastaa toisen puhujan kopulattomien vuorojen kierrätystä, opetuspuhetta, mahdollista puheenaiheen vaikutusta sekä ulkomaalaispuheelle tyypillistä rakenteiden yksinkertaistamista. Tutkittavan ja tämän puolison haastattelut tukevat näitä tulkintoja.

Kirjoittajien yhteystiedot:

etunimi.frick@oulu.fi

etunimi.holmi-al-mashhadani@helsinki.fi

Maria Frick on Oulun yliopiston viron ja suomen kielen yliopistonlehtori.

Hilda Holmi-Al-Mashhadani on Helsingin yliopiston suomen kielen ja suomalais-ugrialaisten kielten ja kulttuurien maisteriohjelman toisen vuoden opiskelija.